

**ASOCIJACIJA PROSTORNIH PLANERA SRBIJE
UNIVERZITET U BEOGRADU - GEOGRAFSKI FAKULTET**

uz podršku

Ministarstva prosvete
Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija
Ministarstva građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture
Grada Novog Pazara

organizuju
dvanaesti naučno-stručni
skup sa međunarodnim učešćem

**PLANSKA I NORMATIVNA
ZAŠTITA PROSTORA
I ŽIVOTNE SREDINE**

Urednici:
Dr Dejan Filipović
Dr Velimir Šećerov
Dr Dejan S. Đorđević

Beograd, oktobar 2023.

**ASOCIJACIJA PROSTORNIH PLANERA SRBIJE
UNIVERZITET U BEOGRADU - GEOGRAFSKI FAKULTET**

Izdavač:

Asocijacija prostornih planera Srbije
Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet

Za izdavača:

Dr Dejan S. Đorđević
Dr Velimir Šećerov

Urednici:

Dr Dejan Filipović
Dr Velimir Šećerov
Dr Dejan S. Đorđević

Priprema i dizajn korica:

Mr Aleksandra Gojšina-Vukelić
Milan Radović

Grafička priprema i štampa:

PLANETA PRINT - Beograd

Tiraž:

300 primeraka

ISBN 978-86-6283-142-2

Beograd, oktobar 2023.

Publikovanje zbornika radova finansijski pomoglo:

Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije

Napomena: Referati su štampani u obliku autorskih originala. Stavovi izneti u objavljenim radovima ne izražavaju stavove Urednika Zbornika i Organizatora skupa. Autori preuzimaju pravnu i moralnu odgovornost za ideje iznete u svojim radovima. Izdavač neće snositi nikakvu odgovornost u slučaju ispostavljanja bilo kakvih zahteva za naknadu štete.

PROGRAMSKI ODBORI SKUPA

KOORDINACIJA SKUPA:

Prof. dr Dejan Filipović, Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet
Prof. dr Velimir Šećerov, Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet
Dr Dejan S. Đorđević, predsednik APPS

NAUČNI ODBOR:

Prof. dr Dejan Filipović, Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet, predsednik NO
Prof. dr Ratko Ristić, Univerzitet u Beogradu – Šumarski fakultet
Prof. dr Uroš Radosavljević, Univerzitet u Beogradu – Arhitektonski fakultet
Prof. dr Mirjana Drenovak, Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet
Prof. dr Aleksandar Jovović, Univerzitet u Beogradu, Mašinski fakultet
Prof. dr Bogdan Lukić, Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet
Prof. dr Sanja Pavlović, Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet
Prof. dr Aleksandar Valjarević, Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet
Prof. dr Ivan Novković, Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet
Prof. dr Branislav Bajat, Univerzitet u Beogradu – Građevinski fakultet
Prof. dr Nevena Vasiljević, Univerzitet u Beogradu – Šumarski fakultet
Prof. dr Marina Ilić, Univerzitet Union Nikola Tesla – Fakultet za ekologiju i zaštitu živ. sr.
Dr Dejan S. Đorđević, naučni saradnik, Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i
infrastrukture
Dr Zoran Radosavljević, Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture
Dr Dragana Ostojić, Zavod za zaštitu prirode Srbije

ORGANIZACIONI ODBOR:

Miroslav Marić, Institut za puteve, Beograd - predsednik
Dušan Ristić, Prirodno-matematički fakultet, Kosovska Mitrovica – zamenik predsednika
Vladimir Popović, Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet
Marina Stanić, Zavod za zaštitu prirode Srbije
Jelena Baljak, Zavod za zaštitu prirode Srbije
Marko Milosavljević, Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture
Aleksandar Radulović, Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet
Veljko Bojović, JP Putevi Srbije
Branko Protić, Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet

PLENUM

ENERGETSKA TRANZICIJA SRBIJE I MOGUĆE IMPLIKACIJE NA GEOGRAFSKI PEJZAŽ I ŽIVOTNU SREDINU	13
Mirko Grčić	
TERITORIJALNE STRATEGIJE U FUNKCIJI ZAŠTITE I RAZVOJA PROSTORA	23
Viktor Veljović, Ratka Čolić, Velimir Šečerov, Marija Maksin, Uroš Radosavljević, Aleksandra Đukić, Ana Graovac, Milena Zindović, Predrag Cvetković	
EVALUACIJA I EFEKTI SPROVOĐENJA PLANOVA GENERALNE REGULACIJE	33
Jasmina Đokić, Ana Graovac, Ksenija Radovanović, Ljubica Slavković	
STRATEŠKI DOKUMENTI ENERGETSKE I KLIMATSKE POLITIKE KAO DEO INTEGRALNOG PLANIRANJA PROSTORNOG RAZVOJA	41
Dejan Filipović, Ljubica Duškov	
UBRZANJE ALGORITAMA VEŠTAČKE INTELIGENCIJE SA PRIMENOM U PROSTORNOM PLANIRANJU KORIŠĆENJEM HUAWEI ASCEND 310 ARHITEKTURE	49
Aleksandar Peulić, Dušica Jovanović, Sanja Stojković	
PROSTORNA ORGANIZACIJA I RAZVOJ TURIZMA U TOPLICI: ŽELEZNIČKA PRUGA KAO POTENCIJALNI TURISTIČKI ITINERER	57
Danijela Vukočić, Dušan Ristić, Marko Ivanović, Dragan Petrović, Milena Nikolić, Sanja Božović, Nikola Milentijević, Miroljub Milinčić	
NOVI PAZAR- REGIONALNI CENTAR JUGOZAPADNE SRBIJE.....	67
Marija Jeftić, Dragutin Tošić	
 PRAVNI, METODOLOŠKI I INSTITUCIONALNI OKVIR ZAŠTITE PROSTORA I ŽIVOTNE SREDINE	
TURISTIČKO-GEOGRAFSKI ASPEKT ŽIVOTNE SREDINE	77
Stevan M. Stanković	
ZNAČAJ STRATEŠKIH I PLANSKIH DOKUMENATA ZA UNAPREĐENJE SISTEMA ZAŠTITE PRIRODE SRBIJE.....	89
Snežana Đurđić, Tijana Jakovljević, Jovan Petronijević	
ISKUSTVA I NEDOUMICE PRIMENE PREVENTIVNOG PRISTUPA ZAŠTITE PROSTORA U ZONAMA POVRŠINSKIH KOPOVA MINERALNIH SIROVINA U REPUBLICI SRBIJI	97
Dušan Šljivančanin, Milica Radeka	
OSVRT NA STRATEŠKO PLANIRANJE ODRŽIVOG RAZVOJA NEDOVOLJNO RAZVIJENIH OPŠTINA U SRBIJI DO 2020. GODINE	105
Snežana Vujadinović, Dejan Šabić, Mirjana Gajić, Marko Sedlak	
AGENDA 21, GLOBALIZACIJA I ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE.....	113
Vesna Zlatanović-Tomašević	

Sadržaj

PROUČAVANJE I PROCENA EKOLOŠKIH PRITISAKA NA PRIMERU DEPONIIJA OPŠTINE BOGATIĆ	121
Boris Vakanjac, Saša T. Bakrač, Dejan Đorđević, Saša Mil. Stanković, Mirjana Bartula	
TEORIJSKE OSNOVE KOMUNALNE HIGIJENE	129
Ivan Samardžić, Irena Blagajac, Goran Anđelković, Ivan Novković	
UPOREDNA ANALIZA SEGMENTA ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE U PROSTORNIM PLANOVIMA	137
Zora Živanović	
ODRŽIVI RAZVOJ KAO CILJ – JOŠ JEDAN PROMAŠAJ PLANIRANJA?.....	149
Dejan Đorđević, Bojana Pjanović	
DEVELOPMENT METHODS AND PRINCIPLES FOR PLANNING CENTRAL ACTIVITIES – METHOD FOR MEASURING CENTRTRALITY FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND INTEGRATIVE PLACES	155
Tatjana Mrđenović	
ZAŠTITA OD ELEMENTARNIH NEPOGODA I DRUGIH NESREĆA – PRIMJER PROSTORNOG PLANA GRADA TREBINJE	165
Marko Ivanišević, Neda Živak, Luka Sabljčić	
UTICAJ PLANSKIH DOKUMENATA I ZAKONSKIH PROPISA NA STANJE ŠUMSKOG FONDA NA PRIMERU POVRŠINSKIH KOPOVA – KAMENOLOMA	173
Milena Denić, Božidar Milovanović	
IZAZOVI U IZRADI PROSTORNIH PLANOVA PODRUČJA POSEBNE NAMENE INFRASTRUKTURNIH SISTEMA NA TERITORIJI AP VOJVODINE	183
Dragana Dunčić, Zoran Kordić	
RAZVOJ IDEJE URBANISTIČKE ZAŠTITE PROSTORA I OBJEKATA BEOGRADA ..	189
Sonja Kostić, Marija Lalošević	
NEGATIVNI UTICAJI MOTORNOG SAOBRAĆAJA NA ŽIVOTNU SREDINU GRADOVA- PROBLEMI I MOGUĆA REŠENJA: PRIMER GRADA NOVOG SADA	201
Tijana Tomić, Jasmina Đorđević, Dajana Tešić, Nemanja Tomić, Elena Tadić	
INDUSTRIJA U PROSTORNOJ STRUKTURI SRPSKOG PODUNAVLJA.....	209
Vojislav Deđanski, Aleksandar Radulović	
SISTEMATSKO PRAĆENJE VREDNOSTI INDIKATORA ŽIVOTNE SREDINE NA DRŽAVNIM PUTEVIMA	215
Mimoza Jeličić, Uroš Milinčić, Ana Momčilović	
 PLANIRANJE (ODRŽIVIH) ENERGETSKIH SISTEMA	
OBNOVLJIVI IZVORI ENERGIJE U DEPOPULACIONIM REGIJAMA SRBIJE	225
Marko Joksimović, Rajko Golić	
PLANOWI DETALJNE REGULACIJE ZA KOMPLEKSE VETROELEKTRANA I SOLARNIH ELEKTRANA NA TERITORIJI JUŽNOG BANATA OD PRVIH KORAKA DO DANAŠNJIH DANA	235
Đurica Dolovački, Iva Stojanov	

SAVREMENE TEHNOLOGIJE I INOVATIVNA REŠENJA U PLANIRANJU I ZAŠTITI PROSTORA

IMPLEMENTACIJA GIS-A U TURISTIČKI RAZVOJ ZAŠTIĆENIH PODRUČJA TOPLICE	247
Aleksandar Valjarević, Filip Vujović, Eldin Brđanin, Vojkan Bojović, Jelena Živković	
PREPOZNAVANJE DEFORESTACIJE DIGITALNOM OBRADOM SLIKE.....	253
Dušica Jovanović, Aleksandar Peulić	
ODABIR LOKACIJA ZA IZGRADNJU SOLARNIH ELEKTRANA PRIMENOM GIS I BWM METODE NA PRIMERU JABLANIČKOG OKRUGA.....	261
Uroš Durlević, Ivan Novković, Tara Obradović, Nikola Mladenović, Filip Vujović	
ZNAČAJ DŽEVONSOVOG PARADOKSA I POVRATNOG EFEKTA U SAOBRAĆAJU... 	269
Bojan Vračarević, Andrijana Mirković Svitlica, Branko Milošević	
ULOGA DIGITALNOG PROSTORA I SAVREMENE TEHNOLOGIJE U PROMOCIJI KULTURNOG IDENTITETA GRADA U KRIZNIM SITUACIJAMA	277
Milena Toković, Milica Resanović, Ivan Nišlić	
GEOEKOLOŠKO VREDNOVANJE RELJEFA ODOROVSKOG POLJA PRIMENOM GIS-A	285
Potić Ivan, Ljiljana Mihajlović	
PRIMENA GIS-A U ISTRAŽIVANJU PODRUČJA OKOLINE EKOLOŠKOG KORIDORA NADELA	293
Vukašin Kotrlja	
BIOKLIMATSKO PROJEKTOVANJE I PLANIRANJE OBJEKATA U GRADOVIMA U CILJU PREVENCIJE EMISIJE POLUTANATA - NA PRIMERU NASELJA DUVANIŠTE U NIŠU	301
Marija Mihajlović, Ljiljana Stošić Mihajlović	
UTICAJ PRIRODNIH ODLIKA ZAPADNOG POMORAVLJA NA TRASIRANJE MORAVSKOG KORIDORA – PRVOG DIGITALNOG AUTOPUTA U SRBIJI.....	309
Ivana Penjišević, Saša Milosavljević, Jovan Dragojlović, Bojana Jandžiković	
ANALIZA POSTOJEĆEG MODELA ZAŠTITE PROSTORA PRIRODNIH DOBARA KAO I MOGUĆNOST NJEGOVOG DALJEG UNAPREĐENJA.....	317
Jelena Tomić	
VIZUELIZACIJA PROSTORNIH PODATAKA OD ZNAČAJA ZA RAZVOJ TURIZMA U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA	325
Jasmina M. Jovanović, Tanja M. Janković, Milan Marković, Marko Stojanović, Marko Simić	
PLANIRANJE ZAŠTIĆENIH I TURISTIČKIH PODRUČJA	
ZELENI TURIZAM NA SALAŠIMA VOJVODINE KAO MOTIVACIONI FAKTOR ZA PRIVLAČENJE TURISTA	335
Marina Vesić, Maja Bogdanović	

Sadržaj

PREGLED I ZAŠTITA VAŽNIJIH BIGRENIH AKUMULACIJA NA TERITORIJI SRBIJE	343
Natalija Batočanin, Ivana Carević	
EDUKATIVNA ULOGA GEOGRAFSKIH EKSKURZIJA U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA	351
Ivana Đorđević, Ljiljana Živković, Slavoljub Jovanović	
PLANIRANJE DEMOGRAFSKE ODRŽIVOSTI PARKA PRIRODE GOLIJA.....	359
Damjan Bakić, Nevena Trnavčević	
PLANIRANJE ZAŠTIĆENOG TURISTIČKOG PROSTORA: STUDIJA SLUČAJA SELO DOJKINCI, STARA PLANINA	369
Emilija Dostović, Sanja Pavlović	
ISTORIJAT RAZVOJA TURIZMA NA TARI KAO ČINILAC PLANIRANJA I ZAŠTITE PROSTORA	377
Dejan S. Đorđević, Marko Milosavljević, Zlatko Stojmenović, Miroslav Marić	
PLANSKI DOKUMENT KAO SREDSTVO UPRAVLJANJA NA PRIMERU PRIRODNOG DOBRA I KATEGORIJE – NACIONALNI PARK KOPAONIK	385
Marko Milosavljević, Dragoslav Pavlović, Dejan S. Đorđević, Zlatko Stojmenović	
NEKA AKTUELNA PITANJA STATISTIČKE TIPOLOGIJE TURISTIČKIH NASELJA U SRBIJI.....	393
Dragica Gatarić, Sanja Pavlović, Bojan Đerčan, Mikica Sabinović	
PRIMENA SAVREMENIH PLANSKIH I UPRAVLJAČKIH MERA U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA – PRIMER PREDELA IZUZETNIH ODLIKA RAS – SOPOĆANI.....	401
Emir Aščerić, Meliha Hasanović Aščerić	
ROVINJSKI KARUSEL – HOTELSKI OTVORENI POGLED NA GRAD.....	409
Denis Ambruš	
METODOLOGIJA I KONCEPCIJA PLANIRANJA, KORIŠĆENJA I ZAŠTITE PARKA PRIRODE “BEGEČKA JAMA”	417
Silvija Kacenberger	
ZNAČAJ TURISTIČKE INFRASTRUKTURE ZA ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA	425
Branko Protić, Bogdan Lukić, Dušan Ristić, Vladimir Popović, Aleksandar Đorđević	

PLENUM

PROSTORNA ORGANIZACIJA I RAZVOJ TURIZMA U TOPLICI: ŽELEZNIČKA PRUGA KAO POTENCIJALNI TURISTIČKI ITINERER

**Danijela Vukočić¹, Dušan Ristić¹, Marko Ivanović¹,
Dragan Petrović², Milena Nikolić¹, Sanja Božović¹,
Nikola Milentijević¹, Miroljub Milinčić²**

Apstrakt: U periodu tranzicije došlo je do stagnacije i propadanja industrije kao dominantne privredne delatnosti u Topličkom okrugu. Početkom XXI veka, privredni razvoj okruga, strateški se oslanja na uslužne delatnosti, pre svega turizam, od kojeg se očekuje da multiplikativnim efektima podstakne razvoj ovog, nedovoljno razvijenog okruga, i omogući egzistenciju malobrojnom stanovništvu. Neravnomerni raspored turističkih lokaliteta, zona i aktivnosti na prostoru okruga, odnosno koncentracija istih na prostoru Kuršumlije, zahteva unapređenje prostorne organizacije turizma u cilju alokacije turista i uravnoteženog razvoja okruga. Hipoteza rada je da prostorna grupacija turističkih lokaliteta uz železničku prugu Prokuplje-Kuršumlija-Merdare i turistička atraktivnost pruge, omogućavaju formiranje kombinovanog turističkog itinerera i razvoj novih oblika turizma. Potencijalni Toplički turistički itinerer povezoao bi zonu okružnog centra Prokuplja i brda Hisar sa turističkom zonom Radan-Kosanica-Đavolja varoš, što bi omogućilo celovit obilazak okruga. U cilju potvrđivanja hipoteze, u radu su opisane i prikazane sve turističke vrednosti železničke pruge i turističkih punktova (lokaliteta) u njenoj zoni. Prostornom analizom ukazano je na stepen koncentracije/grupacije turističkih punktova i zona u neposrednoj zoni pruge, što omogućava njihovo kombinovanje, povezivanje i formiranje turističkog itinerera. Kako je danas prostorna organizacija turizma značajan segment ukupnog privrednog razvoja, predložen je koncept prostorne organizacije turizma, zasnovan na formiranom turističkom itinereru. Ovako koncipirana prostorna organizacija turizma, doprinela bi očuvanju prirode i životne sredine usled smanjenja koncentracije turista u samo jednoj zoni.

Ključne reči: prostorna organizacija, turizam, itinerer, Toplica, pruga.

SPATIAL ORGANIZATION AND DEVELOPMENT OF TOURISM IN TOPLICA: THE RAILWAY AS A POTENTIAL TOURIST ITINERARY

Apstrakt: During the transition period, industry, the dominant economic activity in the Toplic district, stagnated and declined. At the beginning of the XXI century, the economic development of the district strategically relies on service activities, primarily tourism, which is expected to stimulate the development of this underdeveloped district with multiplicative

---

¹ Univerzitet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, Prirodno-matematički fakultet (Odsek za geografiju), Lole Ribara 29, 38220 Kosovska Mitrovica, Srbija.
E-mail: dusan.ristic@pr.ac.rs

² Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet, Studentski trg 3/III, 11000 Beograd, Srbija.

Prostorna organizacija i razvoj turizma u Toplici: železnička pruga kao potencijalni turistički itinerer

---

effects and enable the existence of a small number population. The uneven distribution of tourist sites, zones and activities in the area of the district, i.e. their concentration in the area of Kuršumljija, requires improvement of the spatial organization of tourism in order to allocate tourists and balanced development of the district. The hypothesis of the work is that the spatial grouping of tourist locations along the railway line Prokuplje-Kuršumljija-Merdare and the tourist attractiveness of the line, enable the formation of a combined tourist itinerary and the development of new forms of tourism. The potential Toplica tourist itinerary could connect the zone of Prokuplje as the district center and Hisar hill with the Radan-Kosanica-Djavalja varoš tourist zone, which will enable a complete tour of the district. In order to confirm the hypothesis, the paper describes and shows all the tourist values of the railway line and tourist points on it (points and localities). Spatial analysis indicated the degree of concentration/grouping of tourist points and zones in the immediate area of the railway, which enables their combination, connection and formation of a tourist itinerary. As today, the spatial organization of tourism is an important segment of the overall economic development, the concept of spatial organization of tourism was proposed, based on the formed tourist itinerary. The spatial organization of tourism conceived in this way, would contribute to the preservation of nature and the environment due to the reduction of the concentration of tourists in only one zone.

Key words: spatial organization, tourism, itinerary, railway, Toplica district.

UVOD

Geografska i istorijska oblast Toplica, nalazi se u južnom delu Republike Srbije, obuhvatajući slivove reka Toplice i Kosanice. U administrativnom smislu, Toplički okrug (2.231 km², 77.900 st.), obuhvata grad Prokuplje i opštine Kuršumljija, Blace i Žitorađa. Nakon perioda intenzivnog razvoja ovog okruga, nastupio je tranzicioni period praćen neuspešnim privatizacijama i tehničko-tehnološkim zaostajanjem industrijskih preduzeća. Ovo je dovelo do stagnacije i propadanja industrije, nekada dominantne privredne delatnosti u okrugu. Prema ekonomskim indikatorima koji određuju stepen razvijenosti, lokalne samouprave ovog okruga su na samom začelju. Grad Prokuplje je svrstan u nedovoljno razvijene lokalne samouprave, opština Blace u izrazito nedovoljno razvijene, a Kuršumljija i Žitorađa u devastirane opštine. Početkom XXI veka, privredni razvoj okruga, strateški se oslanja na uslužne delatnosti, pre svega turizam, od kojeg se očekuje da multiplikativnim efektima podstakne razvoj ovog, nedovoljno razvijenog okruga, i omogući egzistenciju malobrojnom stanovništvu (Ristić i dr., 2018). Međutim, izostale su jasne strategije i planovi, kao i konkretne mere i aktivnosti u cilju identifikacije i valorizacije turističkih resursa, razvoja konkretnih oblika turizma i bolje prostorne organizacije turizma. Neravnomerni raspored turističkih lokaliteta, zona i aktivnosti u okrugu, odnosno nešto veća koncentracija istih na prostoru opštine Kuršumljija, zahteva unapređenje prostorne organizacije turizma u cilju alokacije turista i uravnoteženog razvoja okruga. U ovom slučaju, unapređenje prostorne organizacije turizma i razvoj novih oblika turizma moguće je postići planiranjem/definisanjem turističkog itinerera. Stoga, opšti cilj studije je da predloži formiranje turističkog itinerera na postojećoj pruzi koja prolazi kroz Toplicu. Itinerer bi bio zasnovan na lokalnim turističkim vrednostima i povezanim atrakcijama, koje mogu doprineti produženom boravku turista.

Zhang et al. (2023) ističu da planiranje turističkih ruta igra odlučujuću ulogu u njegovoj održivosti, stoga ističu potrebu za dodatnim istraživanjima na ovu temu. Turistički itinereri mogu imati značajne uloge u unapređenju pejzaža i kulturnog nasleđa, definisanju novih strategija održivog turizma i revitalizaciji marginalizovanih i unutrašnjih oblasti (Scandiffio, 2021). Prema Meyer (2004), turistički itinereri predstavljaju dobar mehanizam za razvoj turizma u marginalnim područjima, koja poseduju prirodne i/ili kulturne resurse koji se mogu definisati i prostorno povezati. Njih karakteriše sinergija prirodnih, kulturnih

i društvenih resursa, koji daju autentičnost područjima u kojima se nalaze (Bruwer, 2003). Danas turisti traže autentična i neobična putovanja kroz prirodne i kulturne predele/pejzaže, koja promovišu odgovorno ponašanje u prirodnom okruženju, lokalne identitete i vrednosti (Dickinson & Lumsdon, 2011; Gazzola et al., 2018). Podrazumevano je prisustvo lokalnih turističkih proizvoda koji su produkt prirodnih faktora i ljudske tradicije lokalne geografske sredine (Bruwer, 2003). Takođe, kulturno nasleđe predstavlja značajan deo turističkog itinerera, a koncept kulturne rute se često koristi u okviru promocije seoskog turizma (Leanza et al., 2016). Sam proces formiranja kulturnih ruta kao turističkih proizvoda, smatra se novim principom zaštite, revitalizacije, korišćenja i promocije kulturnog nasleđa i turizma (Bjeljac et al., 2015).

PRUGA – POTENCIJALNI TURISTIČKI ITINERER

Potencijalni turistički itinerer u Topličkom okrugu je jednokolosečna neelektrificirana regionalna pruga, oznake 71 Niš (Doljevac)-Kastrat (Kuršumljija)-Kosovo Polje. Ova pruga prolazi kroz opštine Žitorađa, Kuršumljija i grad Prokuplje i njihove istoimene opštinske centre. Prolazi kroz 35 naselja³ (od toga dva gradska – Prokuplje i Kuršumljija) sa ukupno 46.722 stanovnika (60% stanovnika okruga) prema podacima Popisa iz 2022. godine. Populaciono najmanje naselje je Vasiljevac (dva stanovnika), a najveće gradsko naselje i okružni centar Prokuplje (24.627). Posredno integriše više od 200 naselja koja su u široj zoni pruge. Nekada je predstavljala važan strateški pravac kao najbrža i najpovoljnija veza Kosova i Metohije (KIM) sa Koridorom X (Prostorni plan opštine Prokuplje, 2011). Do početka devedesetih godina XX veka, studenti, đaci i radnici iz Topličkog kraja su voz koristili kao glavno prevozno sredstvo ka Prištini i Nišu. Nakon 1999. godine, tunel „Merdare“ koji je povezivao Toplički okrug (Centralnu Srbiju) sa prostorom KIM je onesposobljen za upotrebu i do današnjeg dana nije obnovljen. Nakon toga, teretni i putnički saobraćaj je lokalizovan na relaciji Niš-Prokuplje-Kuršumljija-Rača, sa učestalim prekidima zbog održavanja i popravke pruge i tunela. Bilo je povremenih linija i do Merdara. Danas železnički saobraćaj funkcioniše samo na relaciji Niš-Prokuplje, zbog oštećenja pojedinih deonica pruge usled bijičnih poplava 2020. godine. Pruga je infrastrukturno zapuštena i dotrajala, a na pojedinim deonicama šine gotovo da ne postoje. Maksimalna dozvoljena brzina je 60km/h, a dozvoljeni pritisak je do 18t (na deonici do Prokuplja) i 16t na deonici od Prokuplja ka Merdaru. Pruga nikada nije rekonstruisana od svoje izgradnje, samo su vršena tekuća održavanja. Važećim planskim dokumentima je predviđena njena modernizacija i elektrifikacija (Regionalni prostorni plan, 2013), do koje i nakon 10 godina od usvajanja planova, nije došlo.

Stoga, ovo istraživanje predstavlja jednu vrstu početne inicijative i predloga za revitalizaciju, delimičnu modernizaciju i ponovno osposobljavanje pruge za korišćenje i u turističko-komercijalne svrhe kako ne bi došlo do njenog potpunog propadanja i nestajanja. Hipoteza rada je da prostorna grupacija turističkih lokaliteta uz železničku prugu i turistička atraktivnost pruge, omogućavaju formiranje kombinovanog turističkog itinerera (rute) i razvoj novih oblika turizma. Pretpostavka je, da pored osnovne saobraćajne namene, za prevoz robe i putnika, koja je predviđena svim razvojnim dokumentima, moguće je korišćenje pruge i u turističko-komercijalne svrhe. Naročito ako se uzme u obzir da je ovo depopulacioni kraj i da pruga poslednje dve decenije usled smanjenog prometa robe i putnika nije bila previše frekventan i opterećen pravac. Infrastruktura pruge (stajališta sa kolosecima za mimoilaženje kao i triangle), pruža mogućnost uporednog odvijanja redovnog saobraćaja i turističkih tura. U Kuršumljiji postoji triagla tako da voz može da ide ka Merdaru (i obrnuto

³ 6 naselja u opštini Žitorađa (Badnjevac, Jasenica, Žitorađa, Rečica, Lukimir, Podina), 14 naselja u gradu Prokuplju (Babin Potok, Prokuplje, Cukovac, Gubetin, Potočić, Mala Plana, Drenovac, Bresnić, Kondželj, Donja Konjuša, Viča, Tulare, Bace, Pločnik) i 15 naselja u opštini Kuršumljija (Barlovo, Novo Selo, Pepeljevac, Krčmare, Kuršumljija, Kastrat, Visoka, Rudare, Dešiška, Rača, Kupinovo, Mala Kosanica, Degrmen, Vasiljevac, Merdare).

Prostorna organizacija i razvoj turizma u Toplici: železnička pruga kao potencijalni turistički itinerer

---

ka Nišu) a da ne ulazi u Kuršumliju. U Srbiji kao i mnogim evropskim zemljama postoje pruge koje se koriste u ove svrhe (Перишић & Радловић, 2004). Uzori se u Srbiji mogu pronaći u konceptu i ideji turističkog voza "Romantika" i turističko-muzejskog kompleksa železnice „Šarganska osmica„. U Evropi su brojni primeri aktivnosti sa ciljem difuzije održivog turizma kroz koncept turističkih ruta/itinerera (Scandiffio, 2021). Primer su kulturne rute Saveta Evrope koje podstiču novu sinergiju između nacionalnih, regionalnih i lokalnih vlasti (Council of Europe Programme, 2021) i transevropska mreža biciklističkih štaza "EuroVelo", koja omogućava veze između evropskih zemalja (Lumsdon et al., 2009). Česti su i primeri transformacije napuštenih železničkih pruga u zelene puteve (Scandiffio, 2021).

INVENTARIZACIJA TURISTIČKIH VREDNOSTI PLANIRANOG ITINERERA

Potencijalni turistički itinerer, kombinuje turistički potencijal teritorije, kao što su prirodne vrednosti i retkosti, kulturno-istorijsko nasleđe (verski objekti, srednjovekovna utvrđenja i kule, spomenici, arheološka nalazišta i dr.), banjska mesta i vinarije, graditeljsko nasleđe i atraktivnost trase pruge. Područje kojim trasa pruge prolazi, atraktivni sadržaji, prirodne i stvorene turističke vrednosti u neposrednom okruženju, definišu turističko-komercijalnu namenu ove pruge. U cilju potvrđivanja postavljene hipoteze, sprovedene su sledeće faze istraživanja:

- Prikupljanje i analiza dostupne literature i terensko istraživanja prostora;
- Analiza trase železničke pruge i prepoznavanje turistički atraktivnih i vrednih elemenata u cilju prezentacije njene atraktivnosti za turistička kretanja;
- Identifikacija, inventarizacija i prikaz svih prirodnih i stvorenih turističkih vrednosti u neposrednoj zoni pruge koje mogu postati deo planiranog itinerera;
- Mapiranje i vizuelizacija identifikovanih turističkih vrednosti;
- Prostorna analiza i utvrđivanje stepena koncentracije/grupacije turističkih vrednosti (lokaliteta, i zona) u neposrednoj zoni pruge i mogućnosti njihovog povezivanja i formiranja turističkog itinerera uz koncept nove prostorne organizacije turizma.

Prirodne turističke vrednosti itinerera

Pruga prolazi kroz različite geomorfološke celine, odnosno ravničarske, brdske i niskoplaninske predele i savlađuje visinsku razliku od preko 400 m. Kroz donju Toplicu prolazi kroz pitomije krajeve, a Kosanicom kroz brdsko-planinske. Od plodne i pitome Dobričke ravnice (deo Niške kotline i donji deo Topličke kotline), pruga dalje prolazi kroz ravničarske i brežuljkaste krajeve u donjem i srednjem toku reke Toplice (Toplička kotlina). Od Pločnika kreće blagi uspon ka brdskim i živopisnim niskoplaninskim predelima Kosaničkog kraja u opštini Kuršumlija. U kotlinskom i brežuljkastom delu preovlađuju poljoprivredni pejzaži (bašte, oranice, voćnaci i vinogradi), dok u brdsko-planinskom delu preovlađuju šumoviti pejzaži upotpunjeni brojnim planinskim potocima koji presecaju trasu. Čitavom trasom priroda je živopisna, a među najznačajnije prirodne turističke vrednosti u zoni planiranog itinerera, izdvajaju se:

- Zaštićena područja (Centralni registar Zavoda za zaštitu prirode Srbije, 2023):
  - Zaštićeno stanište „Bresničička slatina“ u naselju Bresničić;
  - Spomenik prirode (SP) „Đavolja varoš“ u naselju Đake;
  - Park prirode (PP) „Radan“ čije zapadno područje preseca planirani itinerer;
  - Specijalni rezervat prirode (SRP) „Kosanica-Đavolja varoš“ koji je u postupku zaštite, a koji će pored SP "Đavolja varoš" obuhvatiti i specifične geomorfološke objekte na području naselja Đake i Ivan kula;

- Ostale prirodne retkosti i vrednosti:
  - Epigenija (rtasta) reke Toplice oko brda Hisar u Prokuplju, kao specifična prirodna pojava gde se reka probija kroz viši deo terena koji je sačinjen od otpornijih stena zbog čega se čini da teče uzvodno;
  - Brdo Hisar iznad Prokuplja kao najznačajnije odmaralište i park-šuma sa vidikovcem;
  - Mineralni izvor „Suva česma“ u naselju Gubetin i „Milan Toplica“ u naselju Viča;
  - Termo-mineralni izvori Prolom i Kuršumlijske banje;

Termo-mineralni izvori Lukovske banje kao i SP „Prebreza“ (paleontološki lokalitet) nisu u neposrednoj zoni pruge tako da nisu deo planiranog itinerera.

Stvorene turističke vrednosti itinerera

U Toplici su brojni tragovi postojanja različitih kultura i civilizacija. Značajni su tragovi vinčanske kulture, rimske kulture i srednjovekovne Srbije, što ukazuje na bogato kulturno-istorijsko nasleđe. Treba uzeti u obzir i da je Kuršumlja bila prva prestonica Nemanjića, da je u boju kod Pločnika 1386. godine, Srpska vojska nanela poraz Osmanskoj vojsci, da je na ovom prostoru organizovan „Toplički ustanak“ i da je iz ovih krajeva u rat krenuo Drugi pešadijski puk „Knjaz Mihajlo“ u narodu poznat kao „Gvozdeni puk“. Među najznačajnije kulturno-istorijske i ostale stvorene turističke vrednosti, u zoni planiranog itinerera izdvajaju se (Registar Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture, 2023):

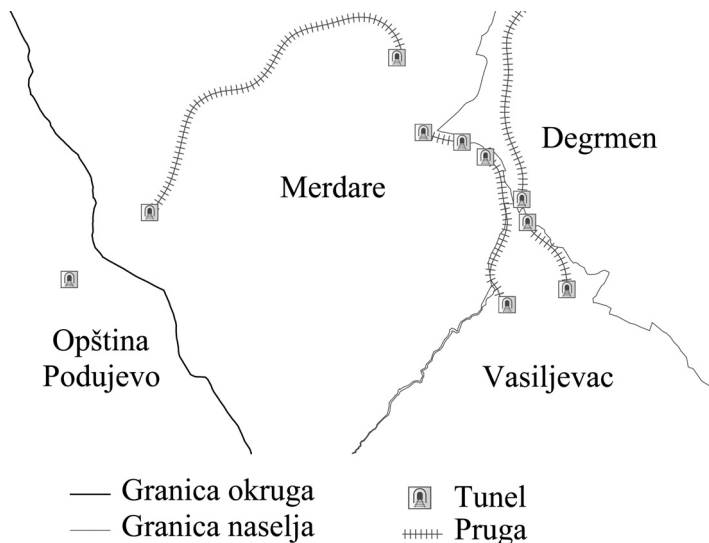
- Spomenici kulture (SK) u Žitorađi (crkva Svetog Petra i Pavla, crkva Uspenja Svete Bogorodice) i Glašincu (Latinska crkva) koji su upisani u centralni registar nepokretnih kulturnih dobara;
- Spomenička celina na brdu Hisar u Prokuplju, koju čine SK „Latinska crkva“, SK „Hisar“ (ostaci utvrđenja srednjovekovnog grada-tvrđave), SK „Crkva Svetog Prokopija“ i SK „Jug Bogdanova kula“, upisani u centralni registar nepokretnih kulturnih dobara od velikog značaja;
- Šest SK u gradskom naselju Prokuplje (Zgrada opštine Prokuplje, Zgrada Gimnazije, Zgrada Stare gimnazije, Zgrada Sokolskog doma, Zgrada Muzeja Toplice i Spomenik palim Topličanima u ratovima 1912-1918. godine) koji su upisani u centralni registar nepokretnih kulturnih dobara i Spomen-park „Junacima Gvozdenog puka“ sa spomen-sobom;
- SK „Manastir Svetih Arhanđela Mihaila i Gavriła“ u Kondželju koji je upisan u centralni registar nepokretnih kulturnih dobara;
- Vinarija „Toplički vinogradi“ u Donjoj Konjuši, jedna od najvećih i arhitektonski najlepših vinarija na Balkanu; U opštini Blace nalazi se još jedna turistička atrakcija, vinarija „Doja“ ali ona nije u neposrednoj zoni pruge;
- Evidentirana nepokretna kulturna dobra u naselju Viča (Grad Milan Toplice, ostaci utvrđenja na brdu Duvarine i Crkva Ognjene Marije podno brda Duvarine);
- Arheološka nalazišta u Bacu (Rimske terme) i Pločniku (neolitsko naselje Pločnik) koja su upisana u centralni registar nepokretnih kulturnih dobara;
- SK „Marina kula“ u naselju Krčmare, upisan u centralni registar nepokretnih kulturnih dobara od velikog značaja;
- Nepokretna kulturna dobra od izuzetnog značaja u Kuršumliji (SK „Manastir Svete Bogorodice“ i SK „Manastir Svetog Nikole“), kao i SK „Markova crkva“ i Spomenik oslobodiocima Kuršumlije od Turaka;

Prostorna organizacija i razvoj turizma u Toplici: železnička pruga kao potencijalni turistički itinerer

- SK "Ivan kula" (srednjovekovna kula Ivana Kosačića) u naselju Ivan Kula upisan u centralni registar nepokretnih kulturnih dobara;
- Ostaci zidina Brankove kule u Rudaru, koji nisu upisani u centralni registar nepokretnih kulturnih dobara Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture;
- Banjska turistička mesta nacionalnog značaja: Prolom banja i Kuršumlijska banja.

Turistička atraktivnost trase železničke pruge

Trasa pruge je veoma atraktivna i na pojedinim deonicama podseća na „Šargansku osmicu„. Kuriozitet predstavlja savlađivanje relativno velike visinke razlike na kratkom horizontalnom rastojanju na lep, jedinstven i atraktivan način, što govori o smelosti i veštinama primene tehnike trasiranja, projektovanja i izvođenja radova (Pеришић & Радуловић, 2004). Kod Pločnika pruga prelazi iz ravničarskog u brdsko-planinske predele pa je u većem usponu koji je savladavan čestim i dugim krivinama serpentinama („S” krivinama). Koeffcijent vijugavosti pruge je 1,58. Kroz Kosanički deo opštine Kuršumlija, pruga je krivudava, sa čestim usponima i mnoštvom tunela i mostova.

Slika 1. Deo trase pruge sa pet tunela i kružnim tunelom

Na trasi dužine 84 km, nalazi se osam tunela i devet mostova. Prvi tunel u Prokuplju prolazi kroz brdo Hisar, ispod crkve Sv. Prokopija po kome je Prokuplje i dobilo ime. Drugi tunel se nalazi na ulazu u naselje Dešiška, treći na ulazu u naselje Degrmen, četvrti na prelazu iz naselja Degrmen u naselje Vasiljevac. U Vasiljevcu i Merdaru pruga pravi "osmice" kroz četiri tunela koja su na malom međusobnom rastojanju. Turistički najatraktivniji je „kružni tunel,, dužine oko 700 m kroz planinski masiv, koji trasu zaokreće za 180 stepeni. Nakon „kružnog tunela” nailaze tuneli „Mali Borovac” i „Veliki Borovac” između kojih je razmak svega oko 200 m. U Topličkom okrugu, neposredno pre tunela „Merdare” u istoimenom mestu je poslednje stajalište. Ovaj tunel, ozidan tvrdim klesanim kamenom, dužine čak 1,9 km počinje u naselju Merdare, prolazi ispod administrativne linije sa KIM i izlazi na teritoriju

opštine Podujevo. Tunnel je nakon 1999. godine i ratnih dešavanja na KIM zatvoren. Od četiri većih mostova, posebno je atraktivan velelepni kameni most između naselja Rača i Degrmen poznat i kao „vijadukt,, sa četiri ogromna kamena luka.

Železnička pruga kroz proces svog nastajanja predstavlja deo istorije područja kroz koje prolazi, a zadire delom i u širi kontekst uslova i vremena u kojem je nastala (Перишић & Радуловић, 2004). Stoga način i hronologija izgradnje pruge, upotpunjuju njenu turističku atraktivnost. Istorijske činjenice i podaci o periodu izgradnje pruge gotovo da ne postoje u literaturi. Na bazi arhivske građe i isečaka iz novina koje poseduje Narodni muzeju Toplice u Prokuplju (Narodni muzej Toplice, 2023), sačinjena je hronologija izgradnje pruge kroz Toplicu sa najzanimljivijim činjenicama. Ideja o izgradnji pruge nastala je krajem XIX veka. Prvobitna zamisao je bila da pruga poveže Jadransko i Jonsko sa Crnim morem, što se nikad nije desilo. Prvi deo pruge (Doljevac-Prokuplje) svečano je otvoren krajem 1925. godine (**iste godine kao i pruga Šargan-Mokra Gora**). Naredne godine probijen je tunnel kroz brdo Hisar i nastavljena je dalja izgradnja do Pločnika i Kuršumlije (1930. godine otvorena deonica). Cela deonica (Niš-Priština) izgrađena je i puštena u saobraćaj tek nakon II svetskog rata, 1948. godine, na dan ustanka naroda Srbije. Način izgradnje deonice kroz Kosanicu je umnogome zanimljiv. Izgrađena je od šina koje datiraju sa početka XX veka, a koje su i danas najvećim delom na trasi. Građena je uz pomoć radnih akcija i kuluka na koje je po kazni primoravano stanovništvo ovog četničkog kraja. Železničke stanice na ovoj pruzi predstavljaju pravo graditeljsko kulturno nasleđe, interesantne i autentične arhitekture. Njihovom restauracijom, mogle bi da postanu prava turistička atrakcija i mali muzeji na planiranom itinereru. Naročito je interesantna stanica u Prokuplju, na kojoj se nalazi stara lokomotiva kao eksponat. Zgrada železničke stanice u Pločniku, već je adaptirana u muzejski prostor u kojem su izloženi eksponati otkriveni na arheološkom nalazištu Pločnik (otkriveno 1927. godine tokom izgradnje pruge). Zanimljiva je i ahitektura magacinskih prostora i silosa za žito uz železničke stanice (Beloljin, Mala Plana, Žitorađa i dr.). Pojedini autori navode da ovakve građevine mogu da izazovu takve emocije, koje mogu uticati na duži boravak turista (koji podrazumeva usluge smeštaja, ishrane) koji će imati višestruki značaj za lokalnu zajednicu (De Montis et al., 2015; Porto & Cascone, 2013).

KONCEPCIJA FORMIRANJA ITINERERA I PROSTORNE ORGANIZACIJE TURIZMA

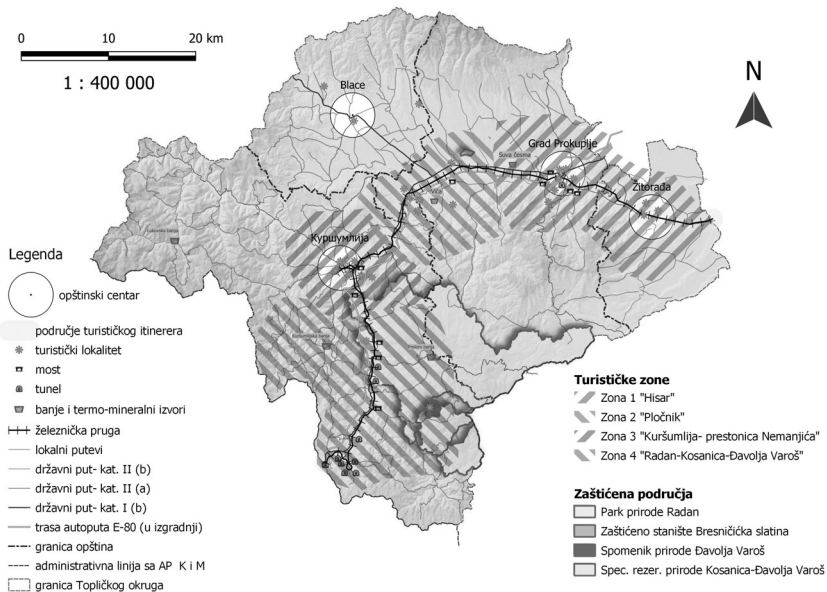
U prethodnom istraživačkom koraku, ustanovljeno je da se u zoni ove pruge nalaze značajne prirodne (izvorišta, specifični oblici reljefa, zaštićena prirodna područja) i stvorene (kulturno-istorijsko nasleđe, infrastruktura, izgrađeni objekti, banjska i turistička mesta) turističke vrednosti. Prostornom analizom utvrđena je grupacija/koncentracija turističkih lokaliteta i zona neposredno uz prugu, što omogućava njihovo kombinovanje i povezivanje u turistički itinerer. Ovakav prostorni raspored turističkih vrednosti i trasa pruge koja ih povezuje, čine formiranje turističkog itinerera mogućim. Kako je danas prostorna organizacija turizma značajan segment ukupnog privrednog razvoja, dat je predlog moguće prostorne organizacije turizma zasnovane na formiranom turističkom itinereru. Prostorna organizacija se zasniva na zaokruživanju i povezivanju turističkih destinacija kroz formiranje zona, definisanje turističkih tačaka i linija koje povezuju zone i tačke u njima i van njih (Šećerov, 2008). Prostornom analizom izdvojene su četiri potencijalne turističke zone, kao mesta intenzivnih turističkih lokaliteta (resursa, vrednosti) na planiranom itinereru:

- **Zona 1 „Hisar,,** obuhvata brdo Hisar sa spomeničkom celinom (SK „Latinska crkva“, SK „Hisar“ (srednjovekovni grad-tvrđava), SK „Crkva Svetog Prokopija“, SK „Jug Bogdanova kula“) i epigenijom reke Toplice kao prirodnim fenomenom, kao i šest SK u urbanom tkivu gradskog naselja Prokuplje;

Prostorna organizacija i razvoj turizma u Toplici: železnička pruga kao potencijalni turistički itinerer

- **Zona 2 „Pločnik,,** obuhvata arheološka nalazišta (Rimske terme u Bacu i arheološki lokalitet - neolitsko naselje Vinčanske kulture u Pločniku), zatim evidentirana nepokretna kulturna dobra u naselju Viča (Grad Milan Toplice, ostaci utvrđenja na brdu Duvarine i Crkva Ognjene Marije podno brda Duvarine) i mineralni izvor „Milan Toplica u Viči, SK „Manastir Svetih Arhanela Mihaila i Gavrila“ u Kondželju i vinariju Toplički vinogradi u Donjoj Konjuši;
- **Zona 3 „Kuršumljija – prestonica Nemanjića,,** obuhvata nepokretna kulturna dobra od izuzetnog značaja u Kuršumljiji (SK „Manastir Svete Bogorodice“ i SK „Manastir Svetog Nikole“ kao prvu i najstariju zadužbinu Stefana Nemanje), zatim SK „Markova crkva“ i Spomenik oslobodiocima Kuršumljije od Turaka. Ova zona objedinjuje i SK „Marina kula“ u naselju Krčmare;
- **Zona 4 „Radan-Kosanica-Đavolja varoš,,** obuhvata SP „Đavolju varoš“, PP „Radan“, SK „Ivan kula“ (srednjovekovnu kulu Ivana Kosančića), ostatke zidina Brankove kule i budući SRP „Kosanica-Đavolja varoš“. Ovo je najveća i najvalorizovanija turistička zona u okrugu, a u njenom obuhvatu si i Prolom i Kuršumlijska banja.

U ovim izdvojenim zonama, organizovaće se glavna turistička ponuda. Potencijalni Toplički turistički itinerer povezuje i integriše brojne turističke vrednosti i resurse. Uz bolje povezivanje opštinskih centara kao organizacionih jezgra turističke ponude, povezao bi zonu brda Hisar i okružnog centra Prokuplja sa navedenim turističkim zonama uz prugu i najdominantnijom turističkom zonom „Radan-Kosanica-Đavolja varoš,, što bi omogućilo celovit obilazak okruga i disperzni razvoj turizma.

Karta 1. Predlog prostorne organizacije i razvoja turizma

Ovakvo koncipirana prostorna organizacija turizma, doprinela bi očuvanju prirode i životne sredine usled smanjenja koncentracije turista u jednoj zoni. Razvoj masovnog

turizma, praćen velikim koncentracijama posetilaca u pojedinim mestima u određenim vremenskim periodima predstavlja krucijalni problem. Kreiranjem turističke rute, ostvarila bi se mogućnost da turistički lokaliteti u Toplici budu pristupačni većem broju turista, a da pritom ne bude narušena životna sredina izgradnjom u tim mestima. Kao što je navedeno, potencijalni turistički itinerer imao bi karakter kombinovanog, a analizom i grupisanjem identifikovanih turističkih lokaliteta na pruži, u srodne hronološke i tematske klastere, moguće je predvideti i kombinovati više tematskih ruta:

- **Tematska ruta „Putevima junaka kosovskog boja,,** koja bi povezala kule poznatih junaka Kosovskog boja, Jug Bogdana, Milan Toplice, Ivana Kosančića kao i mesto boja na Pločniku (naselje Pločnik), na kojem su pomeniti junaci sa srpskim vojnicima naneli poraz Osmanskom carstvu 1386. godine;
- **Tematska ruta „Srpski srednjovekovni gradovi,,** koja povezuje srednjovekovni grad Hisar i srednjovekovne verske objekte na brdu Hisar sa Kuršumljom, nekadašnjom prestonicom Nemanjića i Manastirom Svetog Nikole, prvom i najstarijom zadužbinom Nemanjića, i ostacima srednjovekovnih kula (marina kula, Brankova kula, Jug Bogdanova kula, kula Milan Toplice, kula Ivana Kosančića);
- **Tematska ruta „Prokupac – putevima vina,,** prolazak kroz Toplička vinogorja iz kojih potiče jedna od najpoznatijih autohtonih vrsta grožđa „Prokupac“ obilazak vinarije Toplički vinogradi i povezivanje sa vinarom „Doja“ u Blacu i upoznavanje sa običajima vezanim za branje grožđa i pripremu vina.

Brojna prirodna bogatstva, zaštićena prirodna područja i banjska naselja omogućuju i organizovanje avanturističkih tura, rekreativnih i ekoloških tura kao i romantičnih putovanja.

Zahvalnica: U radu su prikazani rezultati istraživanja na internom-makro projektu IM-2302 "Revitalizacija železničke pruge Prokuplje–Kuršumlja–Merdare i njen značaj za održivi razvoj naselja Gornje Toplice" koji finansira Centar za naučna istraživanja i projekte Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici.

LITERATURA

Ristić, D., Vukoičić, D., Nikolić, M., Dragojlović, J., & Milentijević, N. (2018). Prirodni resursi u funkciji razvoja zelenog turizma na području opštine Kuršumlja. *Ecologica* 25(92): 787-793.

Leanza, P.M., Porto, S.M.C., Sapienza, V., & Cascone, S.M. (2016). A Heritage Interpretation-Based Itinerary to Enhance Tourist Use of Traditional Rural Buildings. *Sustainability*, 8(1), 47.

Scandiffio, A. (2021). Parametric Definition of Slow Tourism Itineraries for Experiencing Seasonal Landscapes. Application of Sentinel-2 Imagery to the Rural Paddy-Rice Landscape in Northern Italy. *Sustainability*, 13, 13155. <https://doi.org/10.3390/su132313155>

Council of Europe Programme (2021). Cultural Routes of the Council of Europe Programme. Available online: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/about> (accessed on 16 November 2021).

Lumsdon, L., Weston, R., McGrath, P., Davies, N., Peeters, P.M., Eijgelaar, E., & Picket, P.C. (2009). The European cycle route network Eurovelo: challenges and opportunities for sustainable tourism. Belgium (Brussels): European Union.

Dickinson, J., Lumsdon, L. (2011). *Slow Travel and Tourism*. London: Routledge.

Prostorna organizacija i razvoj turizma u Toplici: železnička pruga kao potencijalni turistički itinerer

---

Gazzola, P., Pavione, E., Grechi, D., & Ossola, P. (2018). Cycle Tourism as a Driver for the Sustainable Development of Little-Known or Remote Territories: The Experience of the Apennine Regions of Northern Italy. *Sustainability*, 10, 1863.

Meyer, D. (2004). *Tourism Route and Gateways: Key Issues for the Development of the Tourism Route and Gateway and Their Potential for Pro-Poor Tourism*. London, UK: Overseas Development Institute.

Bruwer, J. (2003). South African wine routes: Some perspectives on the wine tourism industry's structural dimensions and wine tourism product. *Tour. Manag.*, 24, 423–435.

Bjeljac, Z., Terzic, A., & Petrovic, M. (2015). Cultural routes – the development of new tourist destinations in Serbia. In: Sustainable Development of Tourism Market: International Practices and Russian Experience. At: Stavropol, Russia

Zhang, S., Lin, J., Feng, Z., Wu, Y., Zhao, Q., Liu, S., Ren, Y., & Li, H. (2023). Construction of cultural heritage evaluation system and personalized cultural tourism path decision model: An international historical and cultural city. *Journal of Urban Management*, 12(2), 96-111.

Перишић, М., Радуловић, Д. (2004). Приказ комплекса "Шарганска осмица" настанак, концепт просторне организације и биланск површина. У: Богдановић Р. (ур.): *Планирање и реализације инфраструктуре*, Зборник радова, стр. 209-212. Београд: Удружење урбаниста Србије.

Narodni muzej Toplice (2023). Pruga Doljevac-Kosovo Polje. Prokuplje: Narodni muzej Toplice.

Republički zavod za zaštitu spomenika kulture (2023). Informacioni sistem nepokretnih kulturnih dobara. Dostupno na: https://www.heritage.gov.rs/cirilica/nepokretna_kulturna_dobra.php i https://nasledje.gov.rs/index.cfm?jezik=Serbian_CIR (Pristupljeno: 15.07.2023.)

Zavod za zaštitu prirode Srbije (2023). Centralni registar zaštićenih prirodnih dobara. Dostupno na <https://zzps.rs/wp-content/uploads/2023/02/2021-Izvod-iz-Centralnog-registra-zasticena-podrucja-Srbije.pdf> (Pristupljeno: 15.07.2023.)

De Montis, A., Ledda, A., Ganciu, A., Serra, V., & de Montis, S. (2015). Recovery of rural centres and "albergo diffuso": A case study in Sardinia, Italy. *Land Use Policy*, 47, 12–28.

Porto, S.M.C., & Cascone, G. (2013). A building characterization-based method for the advancement of knowledge on external architectural features of traditional rural buildings. *Inf. Constr.*, 65, 481–496.

Regionalni prostorni plan za područje Nišavskog, Topličkog i Pirotskog upravnog okruga (RPP), („Službeni glasnik Republike Srbije“ br. 1/13)

Prostorni plan opštine Prokuplje 2009-2024 (PPO), („Službeni glasnik Republike Srbije“ br. 44/11)

Šećerov, V. (2008). Planiranje prostornog razvoja turizma na primeru Prostornog plana opštine Subotica. *Glasnik Srpskog geografskog društva*, 86(3), 73-86

CIP - Каталогизација у публикацији Народна библиотека Србије, Београд

502.1:711(082)

НАУЧНО-стручни скуп са међународним учешћем Планска и нормативна заштита простора и животне средине (12 ; 2023 ; Београд)

Dvanaesti naučno-stručni skup sa međunarodnim učešćem Planska i normativna zaštita prostora i životne sredine, Beograd, oktobar 2023. / organizuju Asocijacija prostornih planera Srbije [i] Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet uz podršku Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja ... [et al.] ; urednici Dejan Filipović, Velimir Šećerov, Dejan S. Đorđević. - Beograd : Asocijacija prostornih planera Srbije : Univerzitet, Geografski fakultet, 2023 (Beograd : Planeta print). - 432 str. : ilustr. ; 24 cm

Tiraž 300. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija uz svaki rad. - Abstracts.

ISBN 978-86-6283-142-2 (GF)

а) Просторно планирање -- Животна средина -- Зборници

COBISS.SR-ID 126302985
